

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'da Dil, Edebiyat ve Kültürel Kimlik

Language, Literature and Cultural Identity Thought of Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı

Demet KOÇYİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,
dkocygigit@fsm.edu.tr
0000-0001-5480-1151

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Koçyiğit, Demet . "Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'da Dil, Edebiyat ve Kültürel Kimlik". Akademik İncelemeler Dergisi 443-468.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1326455>

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
The authors declared no conflict of interest.

Not/Note

Bu makale 21.01.2023'te 9. Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan "Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'da Kültürel Kimlik Düşüncesi" başlıklı bildirden türetilmiştir.

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 12.07.2023
Kabul Tarihi/Date Accepted: 26.09.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2023

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 18 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2023 (Ekim/October)

17. Yıl

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'da Dil, Edebiyat ve Kültürel Kimlik

Öz

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın kültürel kimlikle ilgili görüşlerini inceleyen bu çalışma yakın dönem Türk tarihinde kültürel kimlik düşüncesinin değişim sürecinin anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu amaçla 1940'lardan 1980'lere uzanan ve birer seçki niteliği taşıyan, Mehmet Kaplan'ın *Kültür ve Dil*, Nihad Sâmi Banarlı'nın ise *Türkçenin Sırları* adlı eserlerine odaklanmaktadır. Çalışmada Türkiye'de kimlik ve kültürle ilgili tartışmalar üzerinde kısaca durulmakta; Kaplan ve Banarlı'nın çalışmalarında kültürün konumundan söz edilmektedir. Ardından literatürden hareketle kültür ve kimlik kavramları ele alınmakta; Kaplan ve Banarlı'nın Türkiye'nin kültürel kimliği algısı tartışılmaktadır. Kaplan ve Banarlı'nın kültürel kimlikte dil ve edebiyata nasıl yer verdikleri dil, edebiyat ve kültür birliği; Türkçe ve diğer diller; dilde tasfiyecilik ile edebî simalar ve Yahya Kemâl başlıkları altında incelenmektedir. Her iki yazarın da dil ve edebiyatı kültüre eşdeğer gördüğü, Türkçenin geleceği için geçmişinin iyi bilinmesi gereğine dikkat çektiği ifade edilmektedir. Kaplan ve Banarlı'nın dilde tasfiyecilikle ilgili görüşleri ise Atatürk'ün dile yaklaşımının süregelen etkileri, dile yönelik yanlış tutumların eleştirisi ve dile yaklaşımda sağlıklı olan yöntemin tespiti bağlamında ele alınmaktadır. Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın Türk diline ve Türk edebiyatına sahip çıkarak Türk kültürel kimliğini korumanın mümkün olduğunu düşündükleri gösterilmekte; incelenen eserlerin devlet kurumları, siyasetçiler, toplumun geneli ve özede gençleri muhatap alarak harekete geçirmeyi hedeflediği iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Dil, Kültürel Kimlik, Mehmet Kaplan, Nihad Sâmi Banarlı

Language, Literature and Cultural Identity Thought of Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı

Abstract

This study explores the perspectives of Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı on cultural identity, aiming to contribute to the understanding of the evolving concept of cultural identity in recent Turkish history. Specifically, it focuses on two influential works: Mehmet Kaplan's *Kültür ve Dil (Culture and Language)* and Nihad Sâmi Banarlı's *Türkçenin Sırları (The Secrets of Turkish)*, which contain selected writings spanning from the 1940s to the 1980s. The article discusses the debates surrounding identity and culture in Turkey, analyzing the role of culture in the works of Kaplan and Banarlı. Drawing from existing literature, it delves into the concepts of culture and identity, and examines how Kaplan and Banarlı perceive Turkey's cultural identity. The study investigates the integration of language and literature into cultural identity, covering topics such as the unity of language, literature, and culture; the Turkish language and other languages; the impact of liquidationism on language and literary figures; and the influence of Yahya Kemâl. Both authors consider language and literature as integral to culture and emphasize the importance of understanding Turkey's past for its future. Additionally, the article explores Kaplan and Banarlı's views on liquidationism in language, addressing the enduring effects of Atatürk's language policies, criticism of inappropriate language attitudes, and the quest for a sound approach to language. It argues that by safeguarding the Turkish language and Turkish literature, Kaplan and Banarlı believe that Turkish cultural identity can be preserved. Furthermore, the article posits that their works aim to mobilize state institutions, politicians, society at large, and especially the youth.

Keywords: Culture, Language, Cultural Identity, Mehmet Kaplan, Nihad Sâmi Banarlı

Extended Abstract

Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı were two influential intellectuals who dedicated their life to language, literature, and culture. Both of them were favorite students of Fuad Köprülü. Kaplan and Banarlı considered the study of language and literary history as fundamental criteria for understanding Turkish culture, emphasizing the importance of national culture in many of their works. Through their writings and other activities, they aimed to promote the adoption of this culture by Turkish institutions and young people. This article examines their works, *Kültür ve Dil (Culture and Language)* by Mehmet Kaplan

and *Türkçenin Sırları (The Secrets of Turkish)* by Nihad Sâmi Banarlı, to illustrate how both figures worked on issues related to cultural identity for many years and how they discussed language, literature, and politics in the context of cultural policies in Turkey.

Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı were significantly influenced by the political developments in Turkey starting from the 1950s. They attempted to explore Turkish cultural identity through national values, especially within the contexts of language and literature. They reflected the social and political debates of their time in their writings, aligning them with their own ideological perspectives. Therefore, the concept of nationalism plays a significant role in defining cultural identity within the realm of language and literature in their works.

Both authors debated the direction in which the fate of the Turkish language should be determined. On one hand, they discussed the development and continuity of the Turkish language and literature from the past to the present, while on the other hand, they criticized the erroneous decisions and practices related to language over time. Kaplan and Banarlı's main goal in addressing all of these issues was to fulfill their responsibility in determining the fate of the Turkish language.

Their understanding of culture and identity is based on accepting the Turkish nation as a whole throughout history. Culture is not only shaped by the past experiences of Turkish identity but also needs to be preserved to shape its future. Therefore, while Kaplan and Banarlı narrated Turkish cultural identity based on the past, they also discussed the contemporary influences of their time. Consequently, many of the emphases in *Kültür ve Dil* and *Türkçenin Sırları* are related to the identity crisis. In these two works, they describe and attempt to solve the current identity crisis by defining Turkey's cultural identity.

Mehmet Kaplan and Nihad Sâmi Banarlı proposed observing the Turkish language within the natural process of change, free from artificial and ideological interventions. According to them, language adapts to the preferences of society in response to the needs and influences of each era. In this context, both authors agree that the trend towards simplification in language, although well-intentioned, has become an unresolved problem. Therefore, Kaplan and Banarlı frequently address the issue of linguistic purism, which was a central topic in the language debates of their time. Throughout *Kültür ve Dil* and *Türkçenin Sırları*, language purism is either discussed as a problem or criticized as a purist mentality.

In addition to the issue of linguistic purism, Turkish language is examined from various perspectives and around various problems in *Kültür ve Dil* and *Türkçenin Sırları*. These include Turkish words, grammar rules, and pronunciation characteristics, among others. Among these, there is a strong focus on the historical changes in Turkish and the views they present on linguistic purism. From a cultural identity perspective, both authors frequently emphasize that Turkish was once the language of an empire. While discussing this, they explain how Turkish has adopted words from different languages and compare the structure of Turkish with other languages. In addition to the impact of conquests on the formation of Turkish cultural identity, these writings also address the contacts Turkish has had with other languages throughout history, as well as the regional dialects of Turkish spoken in different geographies.

In *Kültür ve Dil* and *Türkçenin Sırları*, Kaplan and Banarlı feature numerous thinkers, academics, poets, and authors. Some of these individuals are included in their writings because of their views on the relationship between language and literature and their impact on cultural identity. Others are included because their use of language influenced Turkish language and culture. While discussing the different forms of Turkish language and literature throughout different periods, their writings frame Turkish cultural identity. Among these figures, Yahya Kemâl holds a special position.

In conclusion, Kaplan and Banarlı did not limit their essays on literature and language to topics within their specific areas of interest or temporary agendas. While searching for a path within the identity crisis of their time, they made efforts to cleanse future generations from this crisis. In their view, the path to achieving this was to understand, adopt, and protect the Turkish identity. The concept that encapsulated their efforts to shape Turkish identity from the past to the future was culture. Both authors believed that language was a crucial element in defining cultural identity. *Kültür ve Dil* and *Türkçenin Sırları* reflect their unity of thought on language, literature, and culture.

Giriş

Osmanlı'nın son döneminden günümüze dek farklı siyasi kimlikler ortaya çıktı. Osmanlılık, Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi her ideolojinin kendine ait bir kimlik anlayışı oldu. Ancak Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte ulus kimliğinin teklifi milliyetçilik biçimine dönüştü. Türkçülük, önceleri Osmanlılık ve İslamcılığı da ihtiva eden bir sentezken I. Dünya Savaşı sonrasında milliyetçilik anlayışına dönüşmüştü. Cumhuriyet'le birlikte millî kimlik ve millî kültür anlayışı iktidarın yeni bir ulus yaratma siyasetinin temeli oldu. Cumhuriyet'le ortaya çıkan, Osmanlı öncesi Türk kimliği ile modernleşmeyi birleştiren tutum, 1940'larda Türk-İslam sentezinin ortaya çıkmasıyla sarsıldı (Karakaş, 2013).

Batılılaşmanın taklitçilikte kaldığı veya Cumhuriyet döneminde Türk Müslüman kültürüne ihanet edildiği görüşünü savunan kaynakların 1940'larda ortaya çıkarak arttığını, 1960'lardan sonra "sol" kesimden de bu çerçevede eserler yazıldığını söylemek mümkündür. Aynı dönemlerde kültür konusuna ciddi bir ağırlık verilmesi de bu anlamda önemlidir (Mardin, 1991, 21). Nitekim hümanist kültür politikalarıyla öne çıkan 1939-1946 döneminde siyasi çevre ve entelektüeller kültüre yoğunlaşmışlardı. Böylece Cumhuriyet'in ilk döneminde görülen Osmanlı ve geleneğe karşı duruş bu süreçte bir nebze değişti. Ayvazoğlu bu dönemdeki yayın çalışmaları ve fikirleri incelerken muhafazakâr aydınların bir çatışmadan ziyade geçmişle bağların kurulması yönündeki arzularını vurgular. Öte yandan, geleneği eleştirenlerin bazen savunur hareketlerde bulunması veya geleneğe uygun birtakım eserler -gizli olsa da- yazması ilginç bir tablo oluşturmaktadır ki Ayvazoğlu bu durumu kafa karışıklığı olarak yorumlar. 1930 ve 1940'larda tasfiyeci bir dil anlayışı benimseyen Türkçülerin 1950'lerde bundan uzaklaşmaya başlaması ve aynı zamanda öz Türkçülüğün "solcular" tarafından benimsenmesi "dil davası"na daha da gündeme taşıdı. Kopuş karşısında sürekliliğe atıfta bulunan muhafazakâr düşünce, 1950'lerden sonra buna daha da sarılacaktı. 1960'lardan 1980'lere gelinen süreçte Anadolu'dan göçün yansımalarının ve Necip Fazıl etkisinin yükseldiği bir Türkiye söz konusu oldu (Ayvazoğlu, 2006, 514-30).

Türkçülerin 1930'larda başlayan "solcu"larla kavgaları 1940'ların ortasında İrkçılık-Turancılık meselesi olarak öne çıktı. Bu kavgalar karşılıklı suçlayıcı yayınlar, açılan davalar ve yargılamalarla birleşti. Nihal Atsız ve Rıza Nur'un aşırı Türkçü tutumu dışında bu dönemde Necip Fazıl'ın çalışmaları, çevresinde geniş bir kitlenin toplanmasını sağladı.

Bir taraftan da Osman Yüksel Serdengeçti'nin Türkçü ve İslamcı düşünceleri birleştiren çabası söz konusuydu. Böylece 1950'lerde milliyetçilerle muhafazakârlar birleşti (Ayvazoğlu, 2008, 565-70).

1950'ler itibariyle Peyami Safa'nın görüşlerinin Türk fikir dünyasını etkilediği bilinmektedir. 1940'larda Kemalist milliyetçi bir portre çizen Peyami Safa, 1960'lara doğru milliyetçi-muhafazakâr bir kimliğe sahip olacaktır. Özellikle 1980 darbesini gerçekleştirenlerce Safa'nın Türk-İslam sentezi sahiplenildi, 1990'lardan sonra etkisi azalsa da sürdü (Güvenç, 1995, 47; Ayvazoğlu, 2008, 549). Nazım Hikmet'in fikir ayrılıklarıyla arasının açıldığı Peyami Safa yanında birçok kişiyi eleştirmesi milliyetçi, mukaddesatçı, muhafazakâr ve İslamcı çevreleri antikomünizm anlayışında buluşturan bir kavgaya dönüşmüştü (Ayvazoğlu, 2008, 546-8). Milliyetçi hareketin Türk İslam sentezine bağlanma sürecinde sosyalistlere yönelen muhafazakâr tepkiler, merkez-taşra gerilimi, 50'lerden beri "süregelen değişme ve farklılaşmanın doğurduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sancılar" 1970'lere geldiğinde "kısmî bir iç savaş için gerekli şartları hazırlamıştı" (Çalık, 1999, 12'den akt. Ayvazoğlu, 2008, 577). 1980'lerden sonra ise Cumhuriyet döneminden beri süregelen tekçi kimlik anlayışı yerini çoğul kimlik siyasetine bıraktı (Karakaş, 2013).

1970 ve 1980'lerde kimlikle ilgili söylemlerin artmasında dönemin olayları kadar bu olayların öncesinde görülen yukarıda bahsedilen uzun sürecin de etkisi olduğu açıktır. Reşat Kasaba Cumhuriyet kurulduğunda halkın iktidarı desteklemeye yatkın olduğunu, ancak 1980'lere geldiğinde "aydınlık ve müreffeh yarınlar"a dair söylemlere halkın Cumhuriyet'in ilk döneminden farklı bir tepki verdiğini ifade eder. Ona göre "Türk halkı sürekli ertelenen bir gelecek uğruna fedakârlığa katlanmak yerine, tarihini, geçmiş kurumları, inançları, kimlik ve kültürünü sorgulamaya koyuldu" (Kasaba, 1998, 13).

Cemil Koçak (2008) Kemalist milliyetçilikten söz ederken milliyetçiliğin birbirinin zıddı olan söylemlerini örnekler, bir taraftan da "sol"un ve Kemalistlerin Kemalizm anlayışında değişen miktarlarda olsa da milliyetçiliğin yer aldığını ifade eder. Dahası "Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham almak" ifadesiyle 1961, "Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı" ifadesiyle 1982 anayasalarını da milliyetçiliğin devam edegelen etkisini gösteren önemli deliller olarak zikretmektedir (38-43). Kültürel kimlik bakımından milliyetçilik düşüncesinin onlarca yıl devam eden etkisi Koçak'ın (2008) dikkat çektiği üzere 1937'deki ulus tanımında kendini gösterir: "Ulus, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bütündür." Böylece milliyetçilik dil, kültür ve ülkü kavramlarıyla ilişkili hâle gelir (38).

Milliyetçiliğin değişen tonlarda da olsa farklı ideolojik tutumlar içinde kendine yer bulması, insanların içine doğduğu şartların kalıpları içinden dünyaya bakmalarıyla ilişkilendirilebilir. Şerif Mardin, içinden dünyaya bakılan alanı yani kâinatı algılamayı sağlayan "dünya görüşü"nü kültür; onu oluşturan parçaları ise simge olarak adlandırmaktadır. Simgelerin belirli anlam yükleriyle sıradan işaretlerden ayrılması da önemlidir (Mardin, 1991, 102-6; Mardin, 1992, 88). Hall'un (1992) belirttiği gibi kültürel kimlik farklı etnik köken, ırk, dil, din ve ulusal kültürlere aidiyetle şekil bulur (275). Dolayısıyla kültür, kimlik, din, Türkçe gibi simge değerindeki unsurlar kültürel kimliğin başat unsurlarıdır.

1961'e kadar diğer Atatürk ilkeleri gibi milliyetçilik de anayasanın bir maddesiydi. Dolayısıyla Cemil Koçak'ın ifadesiyle "Milliyetçi olmak, bu süre içinde devletin ve dolayısıyla da her türlü iktidarın bir ilkesiydi ve bu ilke vatandaşların da siyasal görüşlerini buna göre düzenlemelerini zorunlu kılıyordu." (Koçak, 2008, 38).

Mardin'e göre (1991) "cumhuriyetin kültür politikası, yerel kültürel kökleri arama çabasının üstüne bindirilmiş kararsız (şaşkın) bir Batı kültürü hayranlığı"ydı ve farklı kesimler tarafından eleştiriliyordu. Dindar ve laik Türk aydınları 1950'lerde yeniden kültürel kök arayışına yöneldi. Marksizm, milliyetçilik ve İslamcılık bu yönelişlerin tutunduğu ideolojiler oldu (277-8). Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın yaşadığı Türkiye ortamı, 1950'lerden sonra da siyasi ve sosyal kırılmalarla doluydu. Milliyetçilik ise farklı ölçülerde de olsa bir biçimde Türkiye gündeminde kendine yer buluyordu.

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı bu ortam içerisinde kültürel kimliği bütün yönleriyle ortaya koyulması ve korunması açısından öne çıkardılar. Bir taraftan devlet eliyle yapılacak çalışmalardan söz ederken öbür taraftan kamu görevlilerine ve gençlere varıncaya dek toplumun tüm kesimlerinin kültüre dikkatini çekmeye, onu koruma yönünde özverilerini arttırmaya çalıştılar. Bu çalışmanın konusu olan *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'na aldıkları yazıları, Kaplan ve Banarlı'nın kültürel kimlik konusunda kimleri hangi sorumluluklarla andığını gösterdiği kadar kültürle dil ve edebiyat arasındaki ilişkiyi nasıl konumlandıklarını da göstermektedir.

Burada *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları* incelenmeden önce Kaplan ve Banarlı'nın çalışmalarında kültürün yeri biyografileri bağlamında değerlendirilecek, kültür ve kimlik kavramına yönelik literatürle Kaplan ve Banarlı'nın fikirleri ilişkilendirilecektir. Çalışmanın son bölümünde *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda kültürel kimlik düşüncesi dil, edebiyat ve kültür birliği; Türkçe ve diğer diller; dilde tasfiyecilik ile edebî simalar ve Yahya Kemâl başlıkları altında tartışılacaktır.

1.Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın Çalışmalarında Kültür

Mehmet Kaplan (1915-1987) ve Nihad Sâmi Banarlı (1907-1974) öğrencilik, öğretmenlik ve akademisyenlik çalışmalarını dil, edebiyat ve kültüre hasreden iki önemli fikir adamıydı. Her ikisi de Fuad Köprülü'nün gözde öğrencilerindendi. Dil ve edebiyat tarihini Türk kültürünü anlayabilmenin temel ölçütü sayan Kaplan ve Banarlı, pek çok çalışmada millî kültürün önemini vurguluyordu. Hem yazıları hem diğer çalışmaları millî kültürün anlatılması çabasını yansıtmakla beraber Türkiye'nin kurumlarının ve gençlerinin bu kültürü benimsemesini amaçlıyordu. Banarlı millî kültürün aktarılmasında önemli gördüğü edebiyat tarihini işleyen lise ders kitapları kaleme aldı, öğretmen okullarında görev yaptı. Hatta kimi ders kitaplarının muhtevasıyla ilgili Maarif Vekaleti'ne raporlar ve itirazlarını ilettiler.² Kaplan da tavsiyelerini zaman zaman ilgili kurumlara iletmiş ve lise ders kitapları da kaleme almıştır. Bununla birlikte Kaplan üniversiteyi Türkiye'deki kültür ve fikir çevresini geliştirmede önemli bulduğu için, bütün çalışmaları yanında, akademisyen yetiştirmeyi görev edindi.

Kaplan ve Banarlı'nın kültür konusundaki hassasiyetleri, bazı devlet kurumlarının onlara verdiği görevlerde de kendini göstermektedir. Mehmet Kaplan Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı'nın kurduğu bazı kültür, dil ve edebiyat komisyonlarında görev aldı. Nihad Sâmi Banarlı ise İstanbul Fetih Cemiyeti'nde yürüttüğü çalışmaların yanında Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser ve Çağdaş Türk Yazarları komisyonlarında görev aldı. Kaplan ise 1000 Temel Eser düşüncesinin öncülerindendi. Bu dizinin yarım kalması Kaplan'a göre "yetmişli yıllar gençliğinin içine düştüğü gayrimillî ideolojik kargaşayı doğuran etmenlerden"dir (Sazyek, 7 Ocak 2023). Bu çalışmalar Kaplan ve Banarlı'nın millî kültüre nasıl ve neden önem verdiklerini anlatmalarını da sağlamıştır.

Mehmet Kaplan³ 1930'lu ve Nihad Sâmi Banarlı 1920'li yıllardan itibaren yazan, çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanan, birçok yerde konferans ve ders veren iki isimdi.

Dil, edebiyat ve kültürü ilişkili biçimde işledikleri çok sayıda denemeleri mevcuttu. Kaplan'ın denemeleri *Nesillerin Ruhu* (İstanbul 1967), *Büyük Türkiye Rüyası* (İstanbul 1969), *Edebiyatımızın İçinden* (İstanbul 1978), *Kültür ve Dil* (İstanbul 1982), *Sevgi ve İlim* (2002) ile *Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken* (2007) adlı eserlerinde toplanmıştır.⁴ Banarlı'nın denemeleri ise *Türkçenin Sırları* (1972), *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri* (c. I, 1976, c. II, 1982), *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri* (1984), *Kültür Köprüsü* (1985), *Kitaplar ve Portreler* (1985), *Devlet ve Devlet Terbiyesi* (1985), *İstanbul'a Dâir* (1986) ve *İman ve Yaşama Üslûbu* (1986)⁵ adlı eserlerinde toplanmıştır. Bunlardan sadece *Türkçenin Sırları*'nı Banarlı hayattayken kendisi yayımlamış, diğerleri vefatından sonra düzenlenerek basılmıştır.⁶

Bu çalışmada, Mehmet Kaplan'ın *Kültür ve Dil*, Nihad Sâmi Banarlı'nın ise *Türkçenin Sırları*⁷ adlı eserleri incelenmektedir. 1945'ten 1982'ye kadar farklı tarihlere sahip metinlerin yer aldığı *Kültür ve Dil* büyük çoğunluğu 1970-1982 arasında yapılan konuşmalardan veya kaleme alınan yazılardan, *Türkçenin Sırları* ise 1940'lardan 1972'ye kadar yapılan konuşmalardan veya kaleme alınan yazılardan oluşmaktadır.

Her iki eserde yer alan metinlerin tarihleri ve nasıl kaleme alındıkları Kaplan ve Banarlı'nın kültürel kimliğe yönelik tutumları açısından önem arz eder. Uzun bir döneme yayılan metinlerde kültür, dil ve edebiyat açısından fikir birliğinin devam etmesi, yazarların yıllar boyu aynı meseleleri aynı biçimde ele aldıklarını göstermektedir. Öte yandan, konferans ve rapor metinlerinin muhatapları da Türkiye'deki kültür politikaları hakkında Kaplan ve Banarlı'nın neler düşündüğünü ve aynı zamanda bu politikalara nasıl etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Nihad Sâmi Banarlı uzun yıllar gazete ve dergilerde kaleme aldığı dille ilgili yazılardan seçtiği kırk üç metni *Türkçenin Sırları*'nda toplamıştır. Mehmet Kaplan'ın Kültür Bakanlığı Kültür Şurası'na sunduğu 1982 tarihli bir rapor, 1976 yılında Millî Güvenlik Akademisi'ne verdiği "Kültür, Millet ve Ordu" başlıklı konferansın eklenmesiyle *Kültür ve Dil* adıyla basılmaya başlamıştır. Kaplan, 1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu'nda geçen kavramları açıklaması için başvurulan isimlerden biridir. "Türk Milletinin Kültürel Değerleri" bu amaçla hazırlanmış bir kitapçuktur, Kaplan ilerleyen süreçte bu metni *Kültür ve Dil*'e dâhil eder.⁸

Birer seçki niteliğinde olan bu eserler, hem yazarların uzun yıllar kültürel kimlikle ilgili meseleleri nasıl işlediklerini hem de Türkiye'deki kültür politikaları açısından dil, edebiyat ve siyaset konularını nasıl tartıştıklarını göstermektedir. Her iki yazarın da Türkiye'nin geleceğini teslim etmek üzere millî kültürle yetişmesini arzuladıkları gençler için çizdikleri kültürel kimliğin, *Kültür ve Dil* ile *Türkçenin Sırları*'na seçilen yazılar üzerinden okunması mümkündür.

Mehmet Kaplan'ın farklı eserlerine dağılmış durumda olan deneme yazılarında dille ilgili görüşlerini aktardığı bilinmektedir (Erenoğlu, 2008). Ancak diğerlerine nispetle *Kültür ve Dil*'de yer alan denemelerinde dil ve edebiyatın kültürle ilişkisine daha fazla yer verdiğini söylemek mümkündür. Banarlı'nın ise sadece *Türkçenin Sırları*'nı düzenlemeye ömrü vefa etmiştir.

Türk milletinin ruhunu anlamanın ve sorunlarına çözüm bulacak seviyeye gelmenin en temel yolu, Kaplan'a göre, kendi kültürel değerlerini tanımaktan geçer. Bunun için de kişi kendi milletinin kültür eserlerini okuyabilmelidir. Tarih içinde Türk aydınlarının kendi değerlerini tanımaz hâle gelişi, bir anlamda kültür değişmesi Türk edebiyatını tüm devirleri içinde inceleyen Kaplan'ın dil-kültür ilişkisine odaklanmasına yol açmıştır. Kaplan'ın ön sözde Türkiye'de dille ilgili gelişmelerden dolayı yer yer yazılarında

hiddetine engel olamadığını belirtmesi de önemlidir (KD, 7-9). Bu noktada Nihad Sâmi Banarlı ile birleşirler. Banarlı eserdeki yazıların bütünlüğünden söz ederken özellikle son otuz yılda dilde görülen "buhranlı mâcerâ"ya dikkat çekmektedir (7-8). Her iki yazarın dil ve edebiyat incelemeleri bağlamında kültürü de dahil ettikleri metinleri bu eserlere seçtikleri görülmektedir. Aynı zamanda her iki yazarın da öfkesine maruz kalan mesele dilde tasfiyecilik meselesidir ki ağırlıklı olarak eserlerin son yazılarında bu konu hâkimdir.

Son iki asrın hadiselerinin ardından Türkiye'de ulus kimliğinin benimsenmesi açısından bakıldığında Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın da milliyetçi kalıplar içinden devirlerine söz söylemelerine şaşırılmamalıdır. Dahası onların içinde bulunduğu şartlar kültür meselesiyle de daha derin bir ilişkiye sahipti. Kaplan'ın "klasik Cumhuriyetçi modernleşme paradigmasının esaslarını reddetmeden onu yerel ve geleneksel değerlerle uyumlu bir hale getirmeye çalışan, muhafazakâr modernleşme" yaklaşımının önemli bir ismi olduğunu söylemekte fayda var. Kaplan'ın hem Kemalist milliyetçiliğin hem de muhafazakâr milliyetçiliğin kimi görüşlerini taşıması, farklı milliyetçi düşüncelere sahip olan çevrelerin onun görüşlerinden etkilenmesine de yol açtı (Demirel, 2008, 780-5). Banarlı ise İslam öncesi Türk kültürünün İslamî devirlerde süregelen izlerini aramıştır (Ayvazoğlu, 2006, 364-9).

Türk fikir tarihinde muhafazakâr düşüncenin farklı iki temsilcisi olan Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları* adlı eserleri kimlik tartışmalarının ve kültürel kök arayışlarının birer yansımasını teşkil etmektedir.

2. Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'ya göre Türkiye'nin Kültürel Kimliği

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı 1950'lerden itibaren Türkiye'de görülen siyasi gelişmelerden oldukça etkilenen iki isimdir. Türk kültürel kimliğini millî değerlerle, özellikle dil ve edebiyat bağlamında bütüncül bir biçimde işlemeye çalışan Kaplan ve Banarlı, dönemin sosyal ve siyasi tartışmalarını kendi ideolojik tutumları etrafında metinlerine yansıtırlar. Bu nedenle milliyetçilik düşüncesi dil ve edebiyat bağlamında kültürel kimliğin tanımlanmasında onların yazılarında önemli bir yer tutar.

Türk dilinin kaderini tayin edecek kararların ne yönde olması gerektiğini her iki ismin de tartıştığını söylemek mümkündür. Bir taraftan geçmişten bugüne Türk dilinin ve edebiyatının gelişimi ve sürekliliği öbür taraftan uzak tarihten yakın tarihe kadar dille ilgili alınan yanlış kararlar ve uygulamalar yazılarında gündeme gelmektedir. Kaplan ve Banarlı'nın bütün bu meseleleri ele almadaki gayeleri, Türk dilinin kaderini tayin etmede üzerlerinde gördükleri sorumluluğu yerine getirmektir.

Her iki yazar için de Türk dilinin kaderi Türk kültürel kimliği ile ortaktır. Bu nedenle sık sık kültürden ve geçmişten güne uzanan Türklüğün nişanelerinden söz ederler. Aslında kültür, kimlik veya kültürel kimlik kavramları işaret ettiği anlam alanı her an değişmeye elverişli kavramlardır. Bu nedenle söz konusu kavramların literatürde nasıl tanımlandığı kadar Kaplan ve Banarlı'nın kültür, kimlik ve kültürel kimliği nasıl anlamlandırdığı da önemlidir.

2.1. Kültür ve Kimlik Kavramına Yaklaşımlar

Kültür kavramının asırlar boyunca değişen, genişleyip daralan onlarca anlamı olduğunu hatırlamakta fayda var.⁹ Bunlar arasında literatürde birçok çalışmanın kabul ettiği, Tylor'un görece geniş çerçeveli kültür tanımı şöyledir:

“Kültür veya medeniyet, en geniş etnografik anlamıyla alındığında, insanoğlunun toplumun bir mensubu olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, töre, yasa, görenek ve diğer tüm yetenekler ile alışkanlıkların oluşturduğu karmaşık bir toplamdır.” (Tylor, 2016, 91)

Tylor’daki mensubiyet, yetenek ve alışkanlık kavramlarını Tural’ın kültür tanımında kültürün zaman içerisinde aktarılagelen ve dolayısıyla değişme-değiştirme özelliğiyle birlikte görmek mümkündür:

“Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen; zamanın ve ihtiyaçların doğurduğu şuurlu tercihlerle, mânâlı ve zengin bir sentez oluşturan; sistemli ve sistemsiz şekilde nesilden nesile aktarılan; bu suretle herbir insanda benlik ve mensubiyet duygusu, kimlik şuru kazanılmasına yol açan; çevreyi ve şartları değiştirme gücü veren; nesillerden herbirinin yaşadıkları zamana ve geleceğe bakışları sırasında geçmişe ait atıf düşüncesine yol açan, inanışların, kabullenişlerin, yaşama şekillerinin BÜTÜNÜNE; TAMAMINA KÜLTÜR denir.” (Tural, 1992, 138-9).

Bu iki tanıma ek olarak kültürle ilgili kimi tasniflerin de konuya bir çerçeve çizme açısından önemine dikkat çekilmelidir. Bu anlamda kültür tanımlamalarını Raymond Williams’ın tasnifi üzerinden değerlendirmek mümkündür. Williams (1993) kültür kavramının “zihnin etkin olarak geliştirilmesi” manasını kazanmış olduğunu söyledikten sonra bu kavramın anlam katmanlarını üçe ayırır: İlk olarak *zihnin gelişkin bir durumu* (kültürlü kişi, kültür almış kişi gibi), ikinci olarak söz konusu *gelişme süreci* (kültürel ilgiler, kültürel etkinlikler gibi) ve üçüncü olarak bu *süreçlerin araçları* (sanat olarak ve beşerî entelektüel çabalar olarak anlaşılan kültür kavramı gibi). Williams, üçüncü anlam katmanının daha çok kabul edildiğini belirtir (9-10). Besim Dellaloğlu (2020) Williams’ın bu tasnifinden hareketle kültürü üçe ayırır: Antropolojik kültür (içine doğduğumuz kültür), müfredat (kültürel kamusal alan sayesinde muhatap olduğumuz bütün kitaplar, romanlar, tiyatro oyunları, operalar, sergiler) ve maarif (ulus-devletin inşa sürecinde gelişen zorunlu ulusal eğitim, yani modern mektep) (30-1).

Kültür gibi kimlik kavramı da etkileşim içinde olduğu unsurlarla tanımlanırken geniş bir alan oluşur. Zira devingen, farklılık arz eden ve sürekli yeniden inşa edilen kimlik “parçalı, karmaşık, sürekli eklenen, çıkarılan, dışlanan ve yeniden eklenen malzemelerden ve birbirine rakip söylemler, pratikler ve konumlar tarafından çoğul olarak oluşturul[ur]” (Hall, 1996, 4’ten akt. Binark, 2003, 378-9). Bütün kimliklerin inşa edildiğini hatırlatan Castells (2006) kimliklerin nasıl, nereden hareketle, kim tarafından, ne için üretildiğinin daha önemli olduğunu vurgular ve ekler:

“Kimliklerin inşası, tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üremeye yönelik kurumlardan, kolektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlarından ve dinsel vahiylerden malzemeler kullanır. Ama bireyler, toplumsal gruplar, toplumlar bütün bu malzemeyi, içinde buldukları toplumsal yapıya, uzam/zaman çerçevesinden kaynaklanan toplumsal koşullara ve kültürel projelere göre işler, bütün bu malzemenin anlamını yeniden düzenler.” (14).

Burada Castells’in kültür tanımlarında mevcut olan tüm unsurların kimliğin inşası sürecinde yeniden düzenlendiğini söylediği görülmektedir. Assman da (2015) kimliğin toplumsal bir yapı olduğunu, bu hâliyle de hep kültürel kimlik olduğunu düşünür. Zira toplum, bireyin kimliğinin kurucusudur. Burada Assman’ın dikkat çektiği ortak kimlik de önemlidir. Ona göre bireysel ve toplumsal kimlik birleştiğinde ben kimliği ortaya çıkmaktadır. Bu ikisinin birleştiği noktada (biz) ise ortak/ulusal/etnik kimlik oluşmaktadır. Ortak kimliğin, “ortak aidiyetin bilince çıkarılması” biçiminde

tanımlanması da önemlidir. “Buna göre kültürel kimlik de, bir kültüre katılımın bilince çıkarılması ya da o kültüre ait olduğunun ilan edilmesidir.” (141-3).

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı Türk kültüründen kaynaklanan bütün değerleri yazılarında işleyerek muhataplarının kimlik bilincini uyandırmak isterler. Bunu yaparken Dellaloğlu'nun sözünü ettiği antropolik kültür, müfredat ve maarife dair her şeyi dikkate alırlar. Ancak Larrain'in de dikkat çektiği gibi kimliğin gündeme gelmesi, istikrarsız ve bunalımlı bir ortamda mümkün hâle gelir (Larrain, 1995, 197). Kaplan ve Banarlı'nın kültür ve kimlik meselesinin bu denli üzerinde durmasının nedeni de Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlardır. Aşağıda görüleceği üzere, *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda bu şartlara tekrar tekrar işaret edilmektedir.

2.2. Kaplan ve Banarlı'nın Kültür ve Kimlik Anlayışı

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın kültür ve kimlik anlayışı tarihin bütün dönemlerindeki hâliyle bir bütün olarak Türk milletini kabul etme esasına dayanmaktadır. Kültür, Türk kimliğinin geçmiş tecrübeleriyle şekil bulduğu gibi geleceğini belirleyebilmesi için de korunması gereken bir unsurdur. Bu nedenle Kaplan ve Banarlı Türk kültürel kimliğini geçmişten hareketle anlatırken aynı zamanda içinde buldukları dönemin etkileri etrafında da ele alırlar. Bundan dolayı *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda dikkat çeken pek çok vurgu kimlik buhranı ile ilişkilidir. Bu iki eserde Türkiye'nin kültürel kimliğini tanımlayan, mevcut kimlik krizini tahlil ederek çözümler üretmeye çalışan yazılar okurun karşısına çıkar. Ayrıca mevcut sorunlar üzerinden Kaplan ve Banarlı devlet kurumlarına, siyasetçilere, topluma ve özelden gençlere yönelik öneriler sunarlar.

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı Türk kimliğini kültür üzerinden tanımlamaktadır. Sözü edilen kültür ise birçok unsuru barındırmaktadır. Kaplan 1977 tarihli “Türk Milletinin Kültürel Değerleri” başlıklı yazısında Türk milletinin kültürel değerlerini on maddede inceler. Bu maddeler de onun kültürel kimliğe dâhil ettiği unsurları nasıl tasnif ettiğini göstermektedir: Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk musikisi, Türk plâstik sanatları, Türk şehirleri, Türkiye'nin tabîî güzellikleri ve servet hazineleri, kültürlü insanlar, Türklük ve İslamiyet, çağdaş Türk kültür ve medeniyeti (KD, 33-86). Bu yazı Kaplan'ın kültürel kimliğe yüklediği anlamı açıkça ortaya koymaktadır. Ona göre millî şuur “kendi milletinin varlığını tanımak ve bilmektir”. Metnini, bu şuur oluşturmak veya sağlamlaştırmak için gösterdiği bir çabanın ürünü olarak kaleme almaktadır. Zira ona göre Türkler içinde buldukları, sahip oldukları bu değerlerin bazen farkında olamamaktadır.

Mehmet Kaplan, 1980'ler Türkiye'sinde yaşanan krizi Batılılaşma süreciyle ortaya çıkan aydın-halk farklılaşmasının derinleşmesine bağlamaktadır. Kaplan bu durumu, ihtisaslaşmanın farklılaşmayı arttırması bağlamında kültürel çözülmeye yol açması olarak değerlendirir. Eliot'ın *Kültür Üzerine Düşünceler* adlı eserinden hareketle bunun önüne geçmenin bir yolunun ortak din ve kültür kaynaklarına dönmek olduğunu ifade eden Kaplan, Türkiye'de aksi istikamette ilerlediğine dikkat çeker. Yine Eliot'ın eserinden yola çıkan Kaplan, din ile kültür arasındaki ilişkiden söz ederken kültürü din ve toplumun özgün şartları bağlamında değerlendirir. Her ne kadar din, toplumdaki dil, düşünce ve kurumlaşmaları etkilese de birbirinden farklı toplumlarda bu etki aynı olmaz (KD, 16-9). Yine de Kaplan İslamiyet'in bir kültür kaynağı olarak hâlâ işlenebilir bir kültürel unsur olduğunu savunur (KD, 113-5).

Türkiye'deki kültür çözümlerine kültür değişmesi bağlamında da yer veren Kaplan, bu duruma verilen tepkiyi, "yabancılaşmaya karşı bir isyan" nitelemesiyle milliyetçilik olarak konumlandırmaktadır. Türkiye'deki çatışmalar Kaplan'a göre bu temel meseleden; yani kültürden kaynaklanmaktadır (KD, 28-30). Bu bağlamda Mehmet Kaplan'ın kültürel çözümler, kültür değişmesi, yüksek kültürlerin özellikleri gibi konuları ele aldığı, çözüm olarak ise kültüre dönmeyi tavsiye ettiği görülmektedir. Bu kültür ise millî şuur ve dinle şekil alır.

Banarlı da Kaplan'a benzer biçimde dil, edebiyat, tarih, vatan, millet, din, sanat gibi unsurları kültüre dahil etmektedir. Banarlı Türkiye'nin içinde bulunduğu "derin ve millî kültür buhrânının kökü"nü Batılılaşma gayesiyle eskiyi lekeleme tavrına dayandığını düşünür (TS, 111). Dil, Müslümanlık ve millî hafızaya aidiyet duygusu Banarlı'ya göre Türk kimliğinin özünü oluşturur (TS, 161, 239-40).

Kaplan ve Banarlı, tarihî birikimin ürünü olarak gelişmeyi sürdüren, bu yolla geleceğe aktarılacağına inandıkları kültürel kimliğe odaklanmak; bu kimliğin mücadele ettiği sorunları tahlil etmek isterler. Bu nedenle kimliğin sürekliliğindeki kırılmaları tamir etmek için geçmişe dönerek "öz"ün hatırlanması ve buradan hareketle yeni olanla birleştirilmesi gerektiğini söylerler.

Kaplan'ın tarihî hadiselerle kültürün ayrılmazlığından söz ederek "Kültür, tarihin akışı içinde meydana gelir. Ona ruh, mânâ ve şekil verir." (KD, 92) düşüncesi bu anlamda dikkat çekicidir. Benzer biçimde "Kültür, Millet ve Ordu" başlıklı metinde ordunun sahip olduğu felsefeyi ait olduğu devlete, devletin varlığını millete, milletin kökünü ise sahip olduğu kültüre bağladığı görülmektedir (KD, 20). Kültürün tarihin akışındaki belirleyici gücünü vurgularcasına Kaplan, her dönemin kültüre yaklaşımından örnekler verir. Edebî eserlerde Tanzimat'tan sonra görülen biçim ve muhteva değişmelerini kültür değişmesi bağlamında ele alan Kaplan, Cumhuriyet devrinde Türk devletinin "kendine has yeni bir kültür yaratmak mecburiyeti" ile hareket ettiğinden söz eder. Öte yandan edebî anlayışların Türk kültürünü nasıl belirlediğini pek çok örnek üzerinden inceleyen Mehmet Kaplan, Tanzimat'tan sonra görülen kültür değişmelerini edebiyatta ortaya çıkan dil ve üslûp değişimleri üzerinden okumak gerektiğini belirtir. Erich Rothacker'ın dil ve üsluptaki değişmelerin krizlerin olduğu devrelerde gerçekleştiği fikri bağlamında Tanzimat'tan itibaren sürekli olarak bu değişmelerin sürdüğünü ifade eder. "Bu sürekli bir arayış, işleme, derinleştirme ve biçim verme cehdinin ifadesidir" (87-112). Kaplan bu cehdi takdir ederken Türkçülüğün "yeni bir dil zevki, yeni bir tarih ve medeniyet anlayışı ve yeni bir millî şahsiyet fikri" getirdiğini ileri sürer (109).

Kaplan ve Banarlı'nın özellikle üzerinde durduğu Türkçenin kaderi meselesi, kültürel kimliğin korunması ve geleceğe aktarılmasıyla ilgili endişelerinden dolayı metinlerde ağırlık kazanır. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nın hitap ettiği okur kitlesine bakıldığında yer yer gençlere yöneldikleri görülmektedir. Her iki yazar da Türk kültürel kimliğini yanlış uygulamalardan kurtarmayı ve yeni nesle emanet etmeyi hedeflemektedir. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'ndaki dille ilgili bazı uyarıların da bu konuda yoğunlaştığı görülmektedir.

Nihad Sâmî Banarlı, Türkçenin Cumhuriyet itibarıyla karşılaştığı sorunları önceki devirlerden örnekler vererek eleştirme ve iyileştirme çabası gösterir. Aynı zamanda Cumhuriyet sonrası bütün olumsuz dil müdahaleleri karşısında doğru yolda olduğunu düşündüğü akademisyenler, şair ve yazarlar da onun yazılarında öne çıkarılır.

Banarlı dil inkılabının sadece ilim dilinde olması gerektiğini ifade ederken "Çağdaş medeniyetlerle atbaşı yürüyecek bir kültür lisânı"nın asıl ulaşılması gereken hedef olması

yönünde fikir beyan eder (TS, 14-5). Okullarda öğretilen dilin bir "kültür ve tefekkür lisânı" olduğunu, bu dili layıkıyla öğrenmek içinse "o dili bütün dil, kültür, sanat ve târih değerleriyle yakından tanıyıp sevmek" gerektiğini söyler (TS, 200-1). Öte yandan Banarlı, "solcu" bir yazarın divan edebiyatını kötülediği konferanstan yola çıkarak gençlerin kimliklerinden uzaklaştırılmak istendiğinden söz eder (TS, 168).

"Türk Milletinin Kültürel Değerleri" başlıklı yazı Mehmet Kaplan için âdeta "Türk milletinin kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren" bir nesil yetiştirme yolunda yapılması gerekenler pusulasıdır (KD, 38). Türkiye'nin kültürel kimliği Kaplan için öylesine önemlidir ki çocukların milletin kültürüyle yetiştirilmesini Türklüğün kurtarılması idealiyle birleştirir:

"Çocuklarımızı nasıl yetiştirelim ki, onlar, millî şahsiyetlerini muhafaza ederek Türkiye'yi ileri bir ülke hâline getirsinler ve Türklüğü kurtarsınlar? Bu, 'yeni değerler sistemi', 'yeni bir terbiye tarzı', 'yeni bir okul', 'yeni bir yaşam tarzı' demektir." (KD, 32).

Kaplan, 1982'de Kültür Bakanlığı Kültür Şurası'na sunduğu bu fikirleri bir kültür politikası oluşturma önerisi olarak ifade etmektedir. Daha ayrıntıda kalan bir mevzu olmakla birlikte halk ve sanat musikisine gösterilecek özen de Kaplan'a göre millî kültür politikasının başlıca vazifelerindedir (KD, 60). Öte yandan Kaplan bir başka yazısında Türkiye'de ciddi bir kültür siyaseti olmasının siyasilerin kültürlü olmasına ve kültürün anlam ve önemini kavramış olmaları şartına bağlar (KD, 129).

Banarlı edebî eserlerden özellikle şiirlerin ve bazı Türkçe kelimelerin üzerinde durduğu kısımlarda kültürel kimliği irdeler. Kaplan ise kültürel kimliğin unsurlarını bahsi geçen bölümlerde belirttiği tanımlar ve tasnifleri üzerinden tartışır. Kültürel kimlikte dile her iki ismin de ciddi bir yer ayırdığı görülmektedir.

3.Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'ya göre Kültürel Kimlikte Dil ve Edebiyatın Yeri

Dil, bir ulus sınırı belirlemek açısından bakıldığında ülke sınırları kadar yapay olmayan ve etnisite kadar sınırlı olmayan bir temeli oluşturmaktadır. Castells (2006) buradan hareketle dili milliyetçilikle ilişkili biçimde nitelendirerek "Milliyetçilik çoğunlukla, özerk kimliğin tehdit edilmesine karşı bir tepkiyse eğer, o halde modernleşme ideolojisi ve medyanın gücüyle kültürel bakımdan homojenleşmeye yazgılı bir dünyada, kültürün doğrudan ifadesi olarak dil, bir kültürel direniş siperi, öz denetimin son kalesi, kimliklendirilebilir anlamın sığınağı haline gelir." demektedir (74).

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı Türk kültürel kimliğini savunurken, dil ve dolayısıyla edebiyatın kültürün doğrudan ifadesi olduğunu göstermek isterler. Böylece Türkiye'nin bir geleceğe ulaşabilmesi için sahiplenmesi gereken kültürel kimliğin kurucu unsurları dil ve edebiyat olarak yazılarında sunulur.

Kültürel kimliğin çerçevesini çizerken kültürü tanımlayan, alanını ve sınırlarını tartışan Kaplan, *Kültür ve Dil*'de pek çok yazıda, yüksek kültürlerin saf olamayacağını, diğer kültürlerden aldıklarıyla güçlendiğini belirtir. Bununla birlikte bir başka kültürün benimsenmesinin kültürel kimlik açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını da çeşitli örnekler ve alınmasını tavsiye ettiği önlemler etrafında ele alır.

Banarlı ise *Türkçenin Sırları*'ndaki pek çok yazıda Kaplan'ın bu düşüncelerini dil üzerinden örnekler. Ona göre imparatorluk dilleri büyük medeniyetlerin birikimi ile ortaya çıktığından öz dil hâline getirilmeleri birçok yanlış beraberinde getirir. Dili bütün

özellikleriyle, bütün devirlerindeki görünüşleriyle sevmenin ve benimsemenin millî bir görev olduğunu vurgular.

Bu bölümde ilk olarak Kaplan ve Banarlı'nın dil, edebiyat ve kültürü nasıl bir arada değerlendirdiği gösterilecek, ardından Türkçe ve diğer dillerle Türkçenin ilgisini kültürel kimlik bağlamında nasıl yorumladıkları ele alınacaktır. Daha sonra dilde tasfiyecilik meselesini kültürel kimlikle nasıl ilişkilendirdikleri tartışılacak, son olarak edebî simaları kültürel kimlik açısından nasıl konumlandıkları üzerinde durulacaktır.

3.1. Kaplan ve Banarlı'da Dil, Edebiyat ve Kültür Birliği

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı, dil ve edebiyatı Türk kültürel kimliğine eşdeğer bir konumda görmektedirler. Dil ve edebiyatı kültürden ayrı düşünmenin imkân dışı olduğunu *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda tekrar tekrar vurgulamaları da bu durumu göstermektedir. Dil ve edebiyatı birbirinden ayırmamakla birlikte Kaplan'ın Türk edebiyatını, Banarlı'nın ise Türkçeyi Türk kültürel kimliğini belirleyen yapı olarak gördüklerini söylemek mümkündür.

Mehmet Kaplan, kültürün çok geniş unsurlardan müteşekkil olduğunu, edebiyatın da bunlardan biri olduğunu söylemekle birlikte aynı zamanda edebiyatı hemen hemen kültüre denk bulmaktadır. Denkliği ise ayniyet değil aynadaki aksedişle açıklamaktadır. Ona göre edebiyat kültürün aynadaki aksine benzer ve kültüre ait her ne varsa akislerini edebiyatta tespit etmek mümkündür. Bu yansımanın her eserde tekil ve öznel olacağına da dikkat çeken Kaplan, bütün eserlere bütüncül bakılabilirse kültürün tamamını görmeyi mümkün olacağını vurgular (KD, 11). Kaplan'a göre her devrin edebiyatı kendi döneminin minyatürü gibidir ve o dönemin ruhunu anlamak, devrin edebiyatını anlamakla mümkündür (KD, 12).

Kaplan Türkler'in içinde buldukları, sahip oldukları değerlerin bazen farkında olamama hâlini şu şekilde izah etmektedir:

"Bir Türk için halıdan, kilimden, yoğurttan, şişkebaptan, Süleymaniye camiinden, Yunus'tan, Mevlî ayininden, Erzurum barlarından, Köroğlu'ndan, Kerem ile Aslı'dan, misafirperverlikten, iyilikten daha tabîî ne olabilir? Bir balık için deniz ne ise, bir Türk için de asırlar boyunca yaşadığı kültür odur." (KD, 37).

Böylece Kaplan, Türk kültürel kimliğini kuran değerleri önceki bölümde bahsi geçen on maddede inceler. Millî şuura ulaşmada kendi tarihini bilmenin önemini vurgulayan Kaplan, tarih eserleri dışında edebî eserlerin de bu görevi üstlenmesi gerektiğini ve bu eserlerin bu gözle okunmasının faydasını belirtir (KD, 56). Yine dil ve edebiyatı millî birlikle bütünleştiren Kaplan, sözün savaştan daha güçlü olduğunu söyler (KD, 126-7).

Kaplan'ın kültürün edebiyata aksediş biçimlerine verdiği örneklerin peş peşe halk deyişleri ve atasözleri, yazılı kaynaklar, Türk tarihi ve Türklerin İslam'ı kabulünden sonra ortaya çıkan anlayışlar, Batılılaşma çabalarından oluşması kültüre yüklenen bu geniş çerçeveden, yani kültür-edebiyat ayniyeti görüşünden kaynaklanmaktadır (KD, 11-3).

Nihad Sâmi Banarlı dil, edebiyat, tarih, vatan, millet, din, sanat gibi unsurları kültüre dahil etmekle birlikte dili, bütün unsurları içine alarak kültürel kimliğin ana unsuru hâline getirmektedir. Türkçenin farklı devirlerde nasıl kullanıldığını anlamak, bunun için edebî eserleri yakından tanımak ve tahlil etmek, bunun ötesinde Türkçenin her alanda kullanıldığı hâlini sevmek ve benimsemek Banarlı'ya göre kültürel kimliğin geleceği açısından hayati önem taşımaktadır. Banarlı Türkçenin, Türk milletinin ve aynı zamanda Türk dilinin tarihini yansıttığını anlatır (TS, 41-2).

Banarlı'ya göre Türkçeyi iyi kullanan şair ve yazarlar, Türkçeye ve dolayısıyla Türk kültürel kimliğine yönelik de doğru fikirlere sahiptirler. (TS, 26, 56-61, 163-7). Çünkü onların eserleriyle Türkçe hem canlılığını korumakta hem de yenilikleri Türkçenin benimseyişine uygun biçimde kaydetmektedirler. Banarlı'nın Türk milletini "ebediyyen ayakta tutabilecek kudrette" şiirlerden söz etmesini bu bağlamda düşünmek gerekmektedir (TS, 41).

Türkçeye yapılacak müdahaleleri de Türk kimliğine müdahale olarak görmesi, Banarlı'nın kültürel kimlikte dile çok geniş bir alan tanıdığını göstermektedir (TS, 13-7). Banarlı, Yahya Kemâl'in görüşlerinden hareketle "millî lisana vatan toprakları gibi ve ondan hiç farksız bir değer vermek" gereğinden söz eder. Banarlı'nın şu ifadesi kültürel kimlikte dilin yerini açıkça beyan ettiği bir ifadedir: "Bizim bugün içinde bulunduğumuz bütün çıkmazlar, Türkçemizi maksadlılar ve mâcerâcılar elinde bırakarak millî bir bağ olmaktan tamâmıyla uzaklaştırmış olmamızdandır." Ona göre "Türk Dili, Türk Târîhi, Türk Medeniyeti, Türk îmânı gibi, milletimizi birbirine millî kültürle bağlayacak en hayâtî mevzular" mevcuttur (TS, 236-8).

3.2. Kaplan ve Banarlı'da Türkçe ve Diğer Diller

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda farklı açılardan ve farklı sorunlar etrafında Türkçeyi ele almaktadırlar. Türkçe sözcükler, gramer kuralları ve söyleyiş özellikleri her iki yazarın da yer verdiği konulardır. Bunlar içerisinde, çalışmanın diğer bölümlerinde söz edildiği üzere, Türkçenin tarih içinde değişimi ve dilde tasfiyeciliğe yönelik görüşlerini sundukları kısımlar yoğunluktadır. Kültürel kimlik açısından bakıldığında her iki yazarın da Türkçenin bir imparatorluk dili oluşuna sık sık dikkat çektikleri görülmektedir. Bunu yaparken Türkçenin farklı dillerden almış olduğu kelimelerin Türkçede nasıl benimsendiğini anlatırlar, farklı dillerle Türkçenin yapısını karşılaştırırlar. Türk kültürel kimliğinin biçimlenmesinde etkisi olan fetihlerle birlikte Türkçenin tarih içinde irtibat kurduğu diğer diller ve Türkçenin diğer coğrafyalarda konuşulan lehçeleri de bu yazılarda yer almaktadır.

Nihad Sâmi Banarlı pek çok metinde Türkçenin zenginliğini farklı dillerden alınmış olan kelimeler üzerinden anlatır. Dokuz asır boyunca farklı coğrafyalarda kullanılan Türkçe Banarlı'ya göre bulduğu her güzel sesi almış, işlenerek bir imparatorluk dili hâline gelmiştir (TS, 19, 286). Banarlı'nın imparatorluk dillerinin öz dil olamayacağı vurgusu da bu bağlamda önemlidir. Banarlı tıpkı Türkçe gibi birer imparatorluk dili olan Latince, Arapça ve İngilizcenin de "öz dil" olmadığını anlatır (TS, 30-4).

Banarlı Türkçenin diğer dillerle etkileşimini fetihler üzerinden değerlendirirken "yalnız kılıç kuvvetiyle değil kültür kuvvetiyle de" başarının söz konusu olduğunu belirtir. Burada hem başka dillere kelimeler vermek hem de başka dillerden kelime almaktan da bahsetmektedir. Türkçedeki Çince, Moğolca, Soğdca ve Yunanca kökenli kelimelerin hikâyesini böyle açıklar (TS, 26, 204).

Her dil kendi milletinin kültürel yapısını yansıttığı gibi değişim süreçlerini de yansıtır. Mehmet Kaplan da benzer biçimde bir dilin başka kültürlerden aldığı kelimelerle zenginleştiğini, ancak kök olarak sabit ve güçlü kaldığını anlatır (KD, 121-5, 152). Kaplan'ın kültürel kimlikte dilin yerini tartıştığı bölümlere bakıldığında, dönemin sorunlarını çeşitli konular etrafında ele aldığı görülmektedir. Kültürel değerleri işlediği on maddenin ilki olan Türk dili kısmında yabancı diye dilden kelime atmanın o kelimeyle üretilen başka ifadeleri de iptal edeceğini anlatır. Ardından divan edebiyatının bütün Arapça ve Farsça kökenli kelime ve ifadeleriyle Türk kültürünün vazgeçilmez bir değeri

olduğunu ifade eder. Bu noktada Osmanlıca eğitiminin gereğini vurgulayan Kaplan, Türkiye dışındaki Türklerin diline de hâkim olmanın gerekli olduğunu ifade eder. Türkçeden diğer dillere geçen kelimelerin ve uzak bölgelerde kullanılan Türkçe ifadelerin de tespit edilmesinin faydalı olacağına inanır (KD, 39-42).

Kaplan edebiyata kültürel kimlikte daha geniş bir rol tayin ettiği için edebiyattan dile doğru ilerlediğini söylemek mümkündür. Banarlı ise Kaplan'a nispetle kültürel kimlikte dile daha geniş bir alan tanımaktadır. Bundan dolayı Banarlı'nın diğer kültürel unsurlar gibi edebiyata da dil üzerinden gittiğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle Banarlı ve Kaplan'ın dil konusunda birbiriyle örtüşen yaklaşımları mevcutken dilin görünümleri, edebî eserler ve bunların kültürle ilişkisi konusunda farklı örneklerle yer verdiği görülmektedir.

Kaplan ve Banarlı'nın yazılarında dil ve edebiyatla ilgili genel değerlendirmelerin de yer aldığını belirtmek gerekmektedir. Zira bu metinler sadece sorunlu gördükleri konuları değil dil ve edebiyatın özelliklerini, güzel örneklerini ve bunlarla ilgili önerilerini de ihtiva etmektedir. Dilin zenginliği, millî lisana bağlılık duygusu, genç neslin ve öğretmenlerin dile yönelik tutumları bunlardan bazılarıdır.¹⁰

3.3. Kaplan ve Banarlı'ya göre Dilde Tasfiyecilik

Kaplan ve Banarlı tasfiyecilik konusunda Türk dilini üç temel açıdan değerlendirmektedir. Bunlar Atatürk'ün dile yaklaşımının süregelen etkileri, dile yönelik yanlış tutumların eleştirisi ve dile yaklaşımda sağlıklı olan yöntemin tespitidir.

3.3.1. Atatürk'ün Türk Diline Yaklaşımı ve Süregelen Etkisi

Atatürk'ün Türk diline yönelik çalışmalarını Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı, özellikle dilde tasfiyecilik bağlamında gündeme getirirler. Temelde Atatürk'ün değişen veya hatadan dönen dil politikasını onun ölümünden sonra hedefinden sapıranları eleştirmektedirler.

Nihad Sâmi Banarlı, Atatürk'ün dilde özleşme hareketinden vazgeçerek 1935 itibariyle Güneş Dil Teorisi'ne yönelme sürecinden söz eder. Bu süreçte Yahya Kemâl'in ve diğer bazı isimlerin tavırlarından da bahseder (TS, 102-7). Banarlı, öz Türkçecilik hareketine yönelik eleştirilerini Fuad Köprülü hakkındaki yazısında da sürdürür. Atatürk'ün dil konusundaki yanlış görüşlerinden dönmesinde büyük payı olduğunu söyler. Atatürk zamanında da bu hareketten uzak duran Fuad Köprülü'nün 1945 ve 1948'de yazdığı birkaç eleştiri yazısından alıntılar aktarır. Dilde tasfiyeciliği eleştiren bu bölümler Banarlı'nın genel görüşleriyle uyum içindedir (TS, 253-8).

Kaplan ise Falih Rıfkı'dan aktararak Atatürk'ün bir dönem aşırı öz Türkçeciliğe kapıldığını, ancak kısa sürede bundan vazgeçtiğini anlatır. Ahmet Cevat Emre ve Peyami Safa'nın da bu durumu ispatlayan sözlerini ifade eder. Dolayısıyla öz Türkçeciliği Atatürk inkılaplarına bağlayanları ve bu nedenle kendisini Atatürk'ün izinden ayrılmakla suçlayanları eleştirir (KD, 208-9). Nihad Sâmi Banarlı da Falih Rıfkı'nın dilde sadeleşmenin Atatürk'ten sonra aşırılığa kaçmasını eleştirmesine dikkat çeker (TS, 264).

Banarlı tekrar tekrar Güneş Dil Teorisi'nin esas olduğunu belirtir (TS, 27, 306-12). Ancak Banarlı'ya göre bütün dillerin Türkçeden neşet ettiği, birçok milletin Türk kökenli olduğunu iddia eden "aşırı sağ" dil ve tarih anlayışı da yanlıştır (TS, 238). Bununla birlikte Banarlı, Türkiye'deki dil sorununu "sol politika davası" olarak görür (TS, 8, 267).¹¹

Kaplan dilde sadeleşmenin seyrini anlatırken sözü Karamanoğlu Mehmet Bey'e, Edirneli Nazmî ve Tatavlı Mahremî'ye kadar götürür. Dilin zaman içinde sadeleştiğini

vurgulayan Kaplan, Cumhuriyet devrindeki öz Türkçecilik hareketinin artık ölü bir dil olan Osmanlıcaya değil yaşayan Türkçeye karşı olduğunu belirtir. Bunun yalnız dile değil kültüre karşı da bir tavır olduğunu düşünür (KD, 179-80).

Banarlı da “Dil İnkılâbından 28 Yıl Sonra” başlıklı metinde iyi bir niyetle yola çıkan öz dil anlayışının yanlış bir yola saptığından bahsederken öz Türkçe düşüncesini Tûrancılık'a benzetir:

“Aslında çok güzel ve sevgili bir ideal olan öz Türkçe mefkûresi, bir bakıma Türk Milliyetçiliğindeki Tûrancılık idealine benzer. Bütün Türkleri bir bayrak altında toplamak ülküsü, ne kadar tatlı ve çekici ise, Türkçe'nin bütün kelimelerinin Türkçe köklerden yapılmış olması ideali de o kadar güzel, parlak ve caziptir.” (TS, 284)

Kaplan ve Banarlı'ya göre Atatürk'ün dile yönelik çabası farklı dönemlerde olduğu gibi onların döneminde de doğru biçimde değerlendirilmemektedir. Bu düşünceleri Kaplan ve Banarlı'nın Türk diline yönelik yaklaşımlarının diğer iki açısına temel oluşturmaktadır. Bunlar Türk diline yönelik aşırı tutumların eleştirisi ve dile yaklaşımda sağlıklı olan yöntemin tespitidir.

3.3.2. Türk Diline Yönelik Aşırı Tutumların Eleştirisi

Atatürk'ten sonra değişmeye devam eden dil politikaları Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın bir taraftan ideolojik açıdan tartıştığı bir taraftan da ağır eleştiriler yönelttiği bir konudur. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda Türkçenin sadeleşmesi anlayışının tasfiyeci bir anlayışa dönüşmesi, ağır eleştirileri yansıtan nitelemeler ve adlandırmalarla okura sunulmaktadır. Mesela Banarlı, devrinin son otuz senesinde gördüğü öz Türkçe hareketini “dilin bir politika ve sapık bir ideoloji mevzuu yapılması” olarak görür (TS, 29) Ona göre son otuz yılda dil bir “buhranlı mâcerâ” içindedir, “yanlış ve methodsuz dil tutumları” söz konusudur (TS, 8). Diğer dillerle alışverişi kesmiş, “öz Türkçe hokkabazlığı”, bir dil çıkmazına sapmış, dil ve dünya görüşleri kıtın kıtı, nasipsiz düşünceler (TS, 51), dil yıkımı (TS, 57), “kısırlaştırma, uydurma ve soysuzlaştırma yolu” (TS, 202) gibi ifadelerle dilde tasfiyeciliği değerlendirir.

Banarlı'ya göre Türk dili, “Türk medenî karakterine” aykırı görülemez (TS, 28). Bu nedenle dile müdahale Türk kimliğine de müdahale anlamına gelecektir. 1933'te dil inkılabı bağlamında uluslararası ideolojik müdahale girişimlerinden de söz eden Banarlı, her dönemde içerideki ideolojilerin Türk devletlerini yıkmaya çalıştığına dikkat çekerken o dönemde de bunun devam ettiğini belirtir (TS, 11-5).

Dil, Müslümanlık ve millî hafızaya aidiyet duygusu Banarlı için Türk kimliğinin, Şerif Mardin'in ifadesiyle, “simge” unsurlarıdır. Öz Türkçe kelimeleri kullanmaya başlayanlar için “bizim milliyetimizden koparılmaya çalışılmış” nitelemesi, Banarlı'nın dili kullanma biçimleri ile kültürel kimliğe aidiyeti nasıl ilişkilendirdiğinin de bir örneğidir (TS, 161).

Mehmet Kaplan öz Türkçeciliği “dil anarşisi” (KD, 182-8), öz Türkçecileri ise “dil güveleri” (KD, 213-4) olarak yorumlamaktadır. Öz Türkçecilik tartışmaları o kadar gündemdedir ki kimileri için öz Türkçecilik bir hakaret kabul edilmiştir. Bunda öz Türkçecilik'in “solculuk”la veya Marksistlikle ilişkilendirilmesinin de etkisi söz konusudur. Kaplan bu durumu Behçet Kemal Çağlar üzerinden tartışmaktadır.¹²

“Türk Tarihi, Türk Kültürü ve Türkçe” yazısında Kaplan, öz Türkçecileri “gerçeğe, tarihe ve coğrafyaya gözlerini kapayan ütöplastler” olarak nitelendirir. Hayalleri yıkılacağı için dili ilmî şekilde incelemediklerini söyler. Zira ona göre öz Türkçecilik milliyetçilik akımının “yan ürünü”dür (KD, 122). Bu noktada Nihad Sâmi Banarlı da aynı fikirdedir.

Banarlı'ya göre öz Türkçecilik Türk milletinin İstiklâl Harbi yıllarında, “Kuvâyı-Milliyeye Rûhu” ile kenetlenmesinden ortaya çıkmıştır. Banarlı'ya göre milletin önce dilini, sonra din birliğini çürüterek yıkmayı hedefleyen bu hareket böylece Türk milletini içinden yıkmak istemektedir. “Onun [Türk milletinin] en büyük zaferlerini, bu iki asil kaynağa bağlı oluşla kazandığını da, onlar, çok iyi bilirler.” (TS, 189-92).

Kaplan ve Banarlı'nın dilde tasfiyecilik meselesini sıklıkla “solculuk” üzerinden ele aldığı görülür. 1940'lardan itibaren Türk düşünce tarihini etkileyen Türk İslam sentezi bu noktada hatırlanmalıdır: “Birçok kaynaktan beslenip çeşitli kanallardan akarak bir havuzda toplanan İslâmî, Türkçü ve Memleketçi akımların bir bileşkesi ve İslâm'ı sosyopolitik alandan kovarak Türklükten ayırmaya çalışan resmî ideolojiyi restore etmeye yönelik, resmî ideolojiden çok sola karşı oluşmuş bir fikir olan Türk İslâm sentezi” (Ayvazoğlu, 2008, 573) ifadesi Kaplan ve Banarlı'nın içinde bulunduğu tartışmaları özetler.

Dile müdahale girişimlerinin niyetlerini ve kaynaklarını sorgulayan Kaplan ve Banarlı Türk diline yönelik olumsuz yaklaşımları Türkiye dışından gelen etkilerle de ilişkilendirirler. Özellikle Rus siyasetini dil açısından bir tehdit olarak değerlendiren her iki yazar, iç siyasetin hem Ruslardan hem de farklı çevrelerden etkilenerek Türkçeye zarar verdiğini düşünmektedir.

Bu bağlamda Banarlı öz Türkçecilik meselesini Türkiye'nin uluslararası siyasette hedef alınması açısından yorumlar. Banarlı Türk düşmanlarının odağında olan üç tılsımdan söz eder. Bu üç unsur onun aynı zamanda Türk kültürel kimliği anlayışını da özetlemektedir:

“1. Milleti birbirine bağlayan tek ve güzel bir dil.

2. Türk milletini tam bin yıl, dünyânın en ahlâklı, en medenî ve en büyük kuvveti hâline getiren Türk müslümanlığı.

3. Türk çocukları için dâimâ büyük şeref ve güven kaynağı olan, millî târih ve ecdad sevgisi.” (TS, 239-40).

Ruslar, Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'ya göre dilde tasfiyecilik girişimlerini ülkenin sınırları dışından yöneten bir güçtür. Banarlı'ya göre dilde tasfiyecilik Rusların kendi topraklarında yaşayan Türklere uyguladığı politikanın bir benzeridir. Banarlı, “Stalin ve Dil” yazısında Rusçaya uygulanmak için araştırılan özleştirme araştırmasının dildeki yüzde yetmiş beş oranındaki kelimenin atılması ve yerine yenilerinin bulunması neticesine varmasından söz eder. Buradan hareketle olumsuz sonuçları umularak bunun Türkiye Türkçesine uygulandığını anlatır (TS, 220-5).¹³ Kaplan da Banarlı gibi Rusların kendi topraklarında yaşayan Türklere karşı yürüttüğü politikayı Türkiye'deki ortak dil karşısında öz Türkçe, Arapça, Farsça, Osmanlıca ayrımlarıyla yürütmeyi hedeflediğine dikkat çeker (KD, 27, 180).

3.3.3. Türk Diline Yönelik Sağlıklı Yöntemin Tespiti

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'nın dilde tasfiyecilikle ilgili eleştirileri dile doğru bir yaklaşımın oluşması önerileriyle birlikte metinlerde yer alır. Türk diline doğru bir yaklaşım sergileyen yerli ve yabancı akademisyenler, araştırmacılar, dili doğru bir yaklaşımla kullanan edebî simalar örnek gösterilir. Bunlara ek olarak Türk dilinin korunması ve dile yönelik kararların daha sağlıklı alınması için kurumsal bir faaliyetin devlet eliyle oluşturulması fikrini de her iki yazarın dillendirdiği görülmektedir.

Kaplan ve Banarlı için dille ilgili meseleler Türk kimliğinin korunması veya yitirilmesiyle sonuçlanacak bir varlık savaşıdır. Onların yazılarında “bir kültürel direniş siperi” olarak

dilin sahiplenilmesi, kültürel kimliğe zarar vereceğini düşündükleri bütün çevrelere yönelik karşıtlıkla birlikte konumlanmaktadır. Bu noktada Mehmet Kaplan'ın "Dil ile millî ruh ve kültür birbirlerinden ayrılmazlar. Dil kültürün temeli ve taşıyıcısıdır. Onu yıktınız mı millî ruh ve kültür diye bir şey kalmaz." (KD, 214) ifadesi ile Nihad Sâmi Banarlı'nın dile müdahaleyi Türk kimliğine müdahale olarak görmesi dikkat çekicidir.

Dile doğru biçimde yaklaşma konusunda Kaplan ve Banarlı'nın yazılarında dilde sadeleşme ile tasfiyeciliğin farkını tespit etme girişimleri söz konusudur. Her iki yazar da dile yönelik yaklaşımların olumlu ve olumsuz sonuçlarını vurgulamakla beraber daha sağlıklı bir süreci yürütmek üzere devlet eliyle kurulacak ilmî bir heyete ihtiyaç olduğunu belirtirler. Banarlı bu görüşünü terimlerin yerleştirilmesi bağlamında dile getirir. Bu amaçla Banarlı yeni terimlerin yerli ve yabancı ilim adamlarından oluşan bir akademi¹⁴ ile seçilmesini tavsiye eder (TS, 15, 238, 314). Kaplan ise devletin dilde aşırılıklara müdahalesi için kanunla resmî bir dil akademisinin kurulmasını tavsiye eder (KD, 188, 195).

Banarlı ve Kaplan'ın dilde tasfiyecilikle ilgili eleştirileri 1960'lardan 1980'lere kadar Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nda "sol" Kemalist bir kadronun varlığına yöneliktir. Yine onların bahsettiği "İlimler Akademisi" 1940'lardan beri talep edilmektedir. Devlet denetiminde dil ve tarihin korunmasını hedefleyen bu talep, dilde aşırılıkçılara bir tepkidir (Taşkın, 2009, 419-24).

Her iki yazar da dilde tasfiyecilikten uzak durabilecek biçimde dil çalışmalarında neler yapılabileceğinden söz etmektedirler. Mehmet Kaplan yeni kavramlar için yeni kelimelerin icadı ile Türkçeye yerleşmiş yabancı kelimelerin tasfiyesini birbirinden ayrı tutar (KD, 42). Aynı şekilde yerine daha iyisini koymayı hedefleyen dil devrimi ve dilde sadeleşme eğilimi ile "dilde anarşi"yi; yani öz Türkçecilik hareketini birbirinden ayırmanın öneminden söz eder (KD, 182-188).

Kaplan, bir öz Türkçecilik taassubuna kapılmadan dil için itidalli olan her yaklaşıma açık olmak gerektiği vurgular. Bu nedenle öz Türkçecilik hareketinin az da olsa dile kazandırdığı kelimeler olduğunu, ancak bu hareketin gerektiği kadar ilmî bir araştırmaya dayanmadığını (KD, 180-1), dilden atılmak istenen kelimeler nedeniyle bir gerilemeye yol açtıklarını belirtir (KD, 167).

Nihad Sâmi Banarlı da kelimelere dokunulmaması gerektiğini ifade eder. Zira Banarlı'ya göre "Kelimeler, milletindir." (TS, 15). Ona göre "kelimeleri hor görmek, hakîr görmek, hele şu veya bu politik veya ideolojik sebeple dilden atılabilir görmek, onların oluş ve yontuluş târihini bilmemekten veya umursamamaktan doğan, büyük gaflettir." (TS, 24). Bu nedenle *Türkçenin Sırları*'nda kelimelere geniş bir yer ayırdığı görülür. Banarlı, "fethedilmiş kelimeler" in hikâyesini işler (TS, 30). Ona göre kelimeler değil, onların sesleri ve dilde kelimelerin kullanılış biçimi millîdir (TS, 34).

Dilde millî olan unsurlara, diğer bölümlerde de yer veren Banarlı, Arapça ve Farsçadan alınmakla beraber söyleyiş biçimi değişen kelimelere ve bunların ekler ve tamlamalar içinde kullanılma şekline bir kere daha dikkat çeker. Kelimelerin ses değişikliğiyle alınmasını kabul ederken ek ve tamlama kurallarının Türkçe kurallara uygun biçimde olması gerektiğini düşünür (TS, 286-91).

3.4. Kaplan ve Banarlı'da Edebî Simalar ve Yahya Kemâl

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda onlarca düşünür, akademisyen, şair ve yazara yer vermektedirler. Bu isimlerin bir kısmı dil ve edebiyatın kültürel kimlikle ilişkisi hakkındaki görüşleri dolayısıyla yazılarında yer

bulurlar. Diğerleri ise dili kullanım biçimleriyle Türk dili ve kültürü üzerindeki etkileri vesilesiyle metinlere konu edilirler. Türk dili ve edebiyatının farklı devirlerdeki görünüşleri, edebî simalar üzerinden tartışılırken Türk kültürel kimliğinin de Kaplan ve Banarlı'nın yazılarında bir çerçeveye kazandığı görülür.

Kaplan, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk fikir dünyasındaki gelişmeleri edebiyatçılar üzerinden anlattığı yazısına "Türk Kültüründe Gelişmeler" başlığını verir. Bu bile onun edebiyatla kültürü aynılaştırma temayülüne örnektir.

Banarlı ise "Dil Savaşları" adlı metinde insanın hayatı boyunca dili öğrenmeye devam ettiğini anlatırken Türkiye'de millî bir dilin varlığını millî dil şuuruna ve başka diller karşısındaki dil savaşlarına bağlar. Sözü ettiği Türkçe ise Yahya Kemâl, Reşat Nuri, Refik Halit, Halide Edip, Faruk Nafiz, Orhan Seyfi, Sait Faik, Orhan Veli, Yunus Emre ve Karacaoğlan'ın kullandığı Türkçedir (TS, 202). Banarlı bu isimleri farklı metinlerde de zikreder. Bunlara ek olarak Ahmedî, Nâbî, Bâkî, Fuzûlî, Şeyh Galib, Ali Şîr Nevâî, Mehmet Emin, Abdülhak Hâmid, Şemseddin Sâmî, Tefvik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmed Âkif Ersoy, Ahmet Hâşim, Yakup Kadri gibi onlarca ismin Türkçeye ve Türk kültürüne eserleri ve fikirleriyle nasıl hizmet ettiklerini anlatır.

Banarlı'ya göre Yahya Kemâl, Mehmed Âkif Ersoy, Ahmet Hâşim, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz Türk milletini "ebediyen ayakta tutabilecek kudrette" şiirlerini Türkçe yazmıştır (TS, 41). Banarlı, "Beyaz Lisan" başlıklı yazısında şairler üzerinden Türk dilinin serüvenini ve kimi talihsizliklerini özetler. Ona göre dili Abdülhak Hâmid ve Tefvik Fikret gibi kullananlar öz Türkçecilere fırsat oluşturmuştur. Yahya Kemâl, Ömer Seyfettin, bazı şiirleriyle Ahmet Hâşim, Faruk Nafiz Banarlı'ya göre Türkçeye en büyük hizmetleri yapan şairlerdir (TS, 56-61).

Nihad Sâmî Banarlı, önemli edebî simaların fikirlerini de yazılarında işler. Birinci Türk Dil Kurultayı'ndaki konuşmaları vesilesiyle de Halit Ziya ve Reşat Nuri'ye yer verir. Reşat Nuri'nin Türkçe ile Fransızca'yı mukayese etmesi (TS, 163-7), Türkçeyi her hâliyle sevdiğini anlatan Halit Ziya'nın sözlerini aktarması (TS, 26) edebî simaların kültürel kimliğe yönelik tavırlarını önemsedğini göstermektedir.

Kaplan'ın ortak dil üzerinden ortak kültür kurma fikri edebiyatçılara yer veriş açısından önemlidir. Kaplan, 1910 sonrası başlayan millî edebiyatla birlikte Reşat Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sait Faik, Orhan Veli ve Cahit Sıtkı'nın kullandığı bir ortak dilin oluştuğunu düşünür. Bu ortak dilden hareketle ortak kültür kurmayı teklif eder (KD, 154-6).

Kaplan'ın yazılarında bu isimlere ek olarak Yunus Emre, Karacaoğlan, Köroğlu, Âşık Paşa, Bâkî, Nefî, Nedîm, Nâbî, Fuzûlî, Şeyh Galib, Ziyâ Paşa, Şinâsi, Beşir Fuad, Recâizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid, Nâbizâde Nâzım, Hüseyin Rahmi, Nâmık Kemal, Ahmed Midhat Efendi, Tefvik Fikret, Ziya Gökalp, Yahya Kemâl, Mehmed Âkif, Halit Ziya, Cenab Şahabeddin, Ahmet Hâşim, Nazım Hikmet, Ahmet Muhip Dıranas, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Memduh Şevket Esental, Abdülhak Şinasi Hisar, Kemal Tahir, Sabahattin Ali, Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Behçet Necatigil gibi isimlere rastlamak mümkündür.

Mehmet Kaplan bazı kültürel kimlik unsurlarının değerini ortaya koymaya çalışırken dil ve edebiyattan yola çıkmaktadır. Mesela hem halk musikisine hem de klasik musikiye önem verilmesi gerektiğini ifade ederken Yahya Kemâl'in "İtrî" ve benzer şiirleri ile Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar gibi isimleri örnek verir (KD, 58). Şehirlere ruhunu veren mimarî yapılardan önce yine onlara ruhunu veren Mevlânâ, Yunus Emre ve Hacı Bayrâm-ı Velî'den bahseder (KD, 68). Kaplan'a göre tabiatın güzelliklerini ressamlar

ve şairler en iyi takdir edebilecek kimselerdir. Ressamları yeterli bulmamakla beraber Yahya Kemâl'in Emirgan'ın, Halikarnas Balıkcısı'nın Bodrum'un güzelliğini keşfettiğini hatırlatır (KD, 73-4). Millî kültürün bir parçası olarak gördüğü kültürlü insanların aranacağı kaynaklar da edebî eserler veya bizzat edebî simaların kendileri olmaktadır (KD, 76-8). Zira ona göre edebiyatçılar Türk kültürel kimliğiyle doğru bir ilişki kurabildiği ölçüde güçlüdür (KD, 101, 104, 106). Yine Türkler için İslamiyet'in önemi ve nasıl kabul edildiğine dair kanıtlar tarih kaynakları kadar edebî kaynaklardan örneklerle sunulur. Kaplan'ın İslamiyet'in tekniğin aleyhinde olmadığını anlatan kaynak olarak Mehmed Âkif Ersoy'un şiir ve nesirlerini göstermesi bu türden önemli bir örnektir (KD, 79-81).

Kaplan, çağdaş Türk kültür medeniyetinin kurulmasında kültürel kimliğin tarihten gelen birikiminin önemine dikkat çeker. Edebiyat bağlamında bunu anlatırken Osmanlı devri edebiyatının divan, halk ve tekke edebiyatı veçhelerinin "Türkün kudret iradesi, yaşama sevinci, tabiat sevgisi, kâinatı kucaklayan dinî heyecan" açısından ortak duygulara dayandığını belirtir. Ardından şöyle ekler:

"Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatçıları da yeni dil ve şekiller içinde aynı özü ifadeye çalışmışlardır. Namık Kemal, Abdülhak Hâmid, Mehmed Akif, Ziya Gökalp, Yahya Kemal'in eserlerine de aynı duygular hâkim değil midir? Cumhuriyet devri, Türk kültürü üzerinde yabancı tesirin en çok arttığı bir devirdir. Fakat bu devirde vücuda gelen güzel eserlerde de aynı ruh eser. Cumhuriyet devrinde Köroğlu, pek çok şiir, tiyatro ve romana konu olmuşsa, bu bir tesadüf eseri sayılamaz. Yine Cumhuriyet devrinde Türk aydınları Yunus'da birleşmişlerse, bunun bir mânâsı vardır. Cahit Sıtkı, birbirine sarmaşık gibi sarılan yaşama sevinci ve fânîlik duygusuyla Bâkî'nin ruhunu devam ettirir. Divan şairlerinin mazmunculuğu Behçet Necatigil'de yeni bir şekle girer." (KD, 85).

Her iki yazarın da kültürel kimlikle ilgili konularda edebî devirlere ve edebî simalara yer verdiği görülmekle birlikte Yahya Kemâl bunlar arasında özel bir konumdadır. Yahya Kemâl *Türkçenin Sırları*'nda kültürel kimliği anlatmada önemli bir yer tutar. Nihad Sâmi Banarlı, Türkçenin bir imparatorluk dili oluşundan söz ederken Yahya Kemâl'in "Süleymâniye'de Bayram Sabahı" şiirini Türklerin Anadolu'daki millî tekevvününü ve millî romantizmini anlatan bir eser olarak yorumlar. Verdiği diğer isimler ve şiirler üzerinden dilin milletin ve aynı zamanda dilinin tarihini yansıtan bir unsur olduğunu göstermek ister (TS, 41-2). Nihad Sâmi Banarlı'nın millî sanat anlayışını Yahya Kemâl için söylediği sözde bulmak mümkündür: "Yahyâ Kemal'in şiirinde göze çarpan şey 'Türkçe duyuş' ve 'Türkçe duyuşu Türkçe deyiş hâline kalbetmek' şeklinde büyük bir millî sanattır." (TS, 124).

Mehmet Kaplan, Ziya Gökalp'in Türkçülük fikriyle Yahya Kemâl'in görüşlerini mukayese eder. Gökalp'in bin yıllık İslam kültürünü reddetmesine karşın Yahya Kemâl'in Türkleri kendilerine özgü İslam kültürleri ile değerlendirmesini takdir eder (KD, 108-10).

Kaplan ve Banarlı dil, edebiyat ve kültürden söz ederken pek çok edebî şahsiyeti kültürel kimlik anlayışı bağlamında ele alırlar. Edebî simaların hem eserleri hem de kültüre yönelik tutumları Kaplan ve Banarlı'nın dikkat çektiği noktalar olur. Banarlı ve Kaplan'ın hemen hemen aynı isimleri zikrederek dil ve edebiyatın kültürle ilişkisini ele alması önemlidir. Her iki yazarın da bir tarihî kesiti veya süreci anlatırken ortak isimlerden söz etmesi beklenebilir. Ancak Türk diline, Türk kültürüne hizmet edişlerine, kalıcılıklarının kültürel kimliğe katkılarına bağlamaları iki ismin benzer tavrını göstermektedir.

Sonuç

Nihad Sâmi Banarlı 1974'te Mehmet Kaplan ise 1986'da vefat etti. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları* adlı seçkilerine vefatlarından kısa süre önce yazdıkları yazıları da aldılar. Her ikisi de diğer pek çok çalışmalarında olduğu gibi, dilin dönüşümünü incelemeyi hedeflemişti. Dilin dönüşümünü kültürel kimlikle ilişkilendirerek ele aldıkları ve uzun yıllara yayılan yazılar *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda tekrarlayan baskılarıyla okurla buluştu.

Onların yazılarında görülen edebiyat ve dille alakalı tartışmalar, kültürel kimliğin değişimini takip etmeye imkân vermektedir. Bir anlamda Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı 1950'lerden itibaren oluşan Türkiye'yi anlatır. Bu nedenle dil ve kültüre dair her konu iki ismin yazılarında "sağ", "sol", Marksizm, Atatürkçülük, Türk İslam sentezi gibi güncel siyaset ve düşünce dünyasının alanlarına temas eder.

Onların kültürel kimlik düşüncesinde dil ve edebiyat son derece önemlidir. Zira dil ve edebiyat her iki yazara göre de kültürün ta kendisidir. Bu nedenle yazılarında dil, edebiyat ve kültür birliğine sık sık değinirler. Edebiyat dünyasından isimleri ve eserleri, Türkçenin olumsuz müdahaleler dışında geçirdiği bütün devirleri kültürel kimliğin birer görünümü olarak sunarlar.

Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı, yapay ve ideolojik müdahalelere maruz kalan Türkçeyi doğal değişim süreci içinde gözlemlemeyi teklif eder. Onlara göre her dönemin ihtiyaçları veya etkileri karşısında dil, toplumun tercihlerine boyun eğer. Bu bağlamda her iki yazar da dilin diğer dillerle ve toplumlarla kurduğu ilişkiden nasıl etkilendiğini anlatırlar. Dilde sadeleşme eğiliminin iyi niyetle ortaya çıkmasına rağmen aşılaman bir soruna dönüştüğü konusunda hemfikirdirler. Bu nedenle Kaplan ve Banarlı dönemin dil tartışmalarının ana gündemini oluşturan dilde tasfiyecilik sorununa sıklıkla yer verir. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda ön sözlerden başlamak üzere metinlerin çoğunda dilde tasfiyecilik konusunun ya bir sorun olarak ele alındığı ya da tasfiyeci zihniyete ilk fırsatta atıfta bulunularak eleştiriler yöneltildiği görülür.

Kaplan ve Banarlı, sadece ilgi alanlarına giren veya gündemin geçici bir mevzusu olması nedeniyle edebiyata ve dile denemelerinde yer vermiyordu. Dönemin kimlik buhranı içinde bir yol arayan Kaplan ve Banarlı, gelecek nesli bu buhrandan arındırmak için çaba göstermekteydi. Onlara göre bunun yolu Türk kimliğini tanımak, benimsemek ve korumaktan geçiyordu. Türk kimliğini geçmişten geleceğe taşıma gayretinin şekil bulduğu kavram ise her iki yazar için de kültürdü. Türk dilinin kaderini Türk kültürel kimliğiyle ortak gören her iki yazar bu denemelerle toplumun tüm kesimlerine sesleniyor, kültürel kimliği koruma yolunda ciddi adımlar atılması gerektiğini siyasilere hatırlatıyordu. Aksi hâlde yeni nesillerin kültürel değerlerinden uzaklaşarak Türk kimliğinden kopacaklarını ilan ediyorlardı. Kültürün aynası olan dil ve edebiyat Kaplan ve Banarlı için kültürel kimliğin kurucu unsuruydu. *Kültür ve Dil ile Türkçenin Sırları*'nda görülen dil, edebiyat ve kültür birliği düşüncesinin temelinde bu anlayış vardı.

Notlar

1. Bu makale 21.01.2023'te 9. Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan "Mehmet Kaplan ve Nihad Sâmi Banarlı'da Kültürel Kimlik Düşüncesi" başlıklı bildirden hareketle kaleme alınmıştır.

2. Ders kitapları ile ilgili fikirleri, millî eğitim komisyonlarındaki görevleri hakkında bkz.: Yakup Öztürk, *Türkçeye Adanmış Bir Ömür: Nihad Sâmi Banarlı* (Ankara: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2022), 125-39.

3. Hayatı ve çalışmalarıyla ilgili detaylı bilgi için bkz.: Zeynep Kerman, "Mehmet Kaplan'ın Hayatı ve Eserleri", *Mehmet Kaplan* ed. İnci Enginün - Yakup Çelik (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013), 19-34.

4. Mehmet Kaplan'ın *Nesillerin Ruhü* ile *Büyük Türkiye Rüyası* adlı eserlerinde kültür ve millî kültürle ilgili bazı yazıları yer almakla birlikte doğrudan kültür içinde dil ve edebiyatın yerinden söz ettiği yazılar az sayıdadır. Hatta bunlardan kimileri sonraki baskılarda yer almamıştır. Mehmet Kaplan'ın deneme yazarlığında *Nesillerin Ruhü*'nun yerini tartışan, milliyetçilik açısından konumlandırılan çalışma için bkz.: İsmail Kara, "Nesillerin Ruhü Üzerinden "Yeni" Milliyetçilik Tasavvuruna Dair Birkaç Not", *Mehmet Kaplan*, ed. İnci Enginün - Yakup Çelik (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013), 433-44.

Kaplan'ın özellikle metinden hareketle dile yönelmesi bağlamında ağırlıklı olarak *Kültür ve Dil*'deki metinleri inceleyen bir çalışma için bkz.: Ahmet B. Ercilasun, "Mehmet Kaplan ve Türk Dili", *Mehmet Kaplan*, ed. İnci Enginün - Yakup Çelik (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013), 107-22.

5. Banarlı'nın adı geçen eserlerinde kültür içinde dil ve edebiyatın yerinden söz ettiği az sayıda yazı mevcuttur. Özellikle Nermin Suner Pekin'in Banarlı'nın dille ilgili yüze yakın denemesi olduğu, bunlardan kırk üçünü *Türkçenin Sırları*'na aldığı bilgisi burada önem arz etmektedir (Suner Pekin, 2007, 119).

6. Hayatı ve çalışmalarıyla ilgili detaylı bilgi için bkz.: Şeyma Güngör, "Nihad Sâmî Banarlı", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/8 (2006), 507-47; Yakup Öztürk, *Türkçeye Adanmış Bir Ömür: Nihad Sâmî Banarlı* (Ankara: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2022).

7. Bu eserlerden yapılan doğrudan ve dolaylı alıntılar için "KD" ve "TS" kısaltmaları kullanılacaktır.

8. Mehmet Kaplan, "Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar", *Türk Kültür ve Medeniyeti (Makaleler)*, der. Münip Yeğin, Orhan Okay, Nazif Şahinoğlu (Ankara: Atatürk Üniversitesi Türk Kültür ve Medeniyetini Araştırma Enstitüsü Deneme Yayınları, 1976), 53-83.

Hale Nur Çebi (2020), bu kitabın ortaya çıkışını şöyle anlatır: "1974 yılında Harp Okullarında okutulmak üzere bir kültür dersleri programı planlanmıştır. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi de benzer bir programın "Türk Kültür ve Medeniyeti" adlı bir ders ile çeşitli fakültelerde okutulmasıyla ilgili olarak bir komisyon kurmuş, bu komisyon kültür konularıyla ilgilenen yazarların fikirlerine ve katkılarına başvurmuştur. Mehmet Kaplan da konuyla ilgili görüşlerine danışılan yazarlardandır ve bu doğrultuda onun ve diğer yazarların göndermiş olduğu yazılardan aynı adlı bir kitap çıkmıştır." (52).

9. Cemil Meriç *Kültürden İrfana* (2019, 35-71) adlı eserinde ve Bozkurt Güvenç *İnsan ve Kültür* (1979, 95-119) adlı eserinde bu tanımlardan ve tasniflerden söz etmektedir.

10. Mehmet Kaplan, işçi kültürü (KD, 116-20), kullanım alanına göre dil çeşitleri (konuşma dili, kültür dili, ilim dili, KD, 157-65), Nazım Hikmet'in dili (KD, 168-71) gibi konulara da yazılarında yer verir. Kaplan'a göre Türkiye'de yaşayan herkes Türkçe öğrenmeli ve Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmamakta ısrar etmek, sunulan imkânlardan faydalanmaya engel olmaktadır (KD, 43). Şive ve ağız farkları ortadan kaldırılmalı, standart bir Türkiye Türkçesi kullanılmalı ve öğretilmelidir (KD, 43-44). Kültürel kimlikle ilişkisi üzerinde doğrudan durulmayan farklı konular da metinlerde işlenmektedir. *Kültür ve Dil*'de yer alan ilmî yayın usulleri (KD, 196-202) bunlardandır. Nihad Sâmî Banarlı'nın da dilin musiki katılarak kullanılması geleneği (TS, 17-9), Fransızcanın yapısıyla Türkçenin karşılaştırılması (TS, 44-9), İstanbul Konuşması (Türkçesi) (TS, 176-81) gibi konulara yer verdiği görülür. Uzun hecenin Türkçeleşen kelimelerde ve hatta Türkçe kelimelerde nasıl bir estetik anlayışla yer aldığına dikkat çeken Banarlı, Türkiye Türkçesi'nde "değişen şeyler"in önemini vurgular. Ona göre yeni ses ve yeni mânâ kazanma süreçleri dil için mühimdir (TS, 20-5).

11. Banarlı, öz Türkçe kelimeler araştırılırken eski kelimelerden bile Türkçe asıllı olmayanların fark edilmesi (TS, 24-25), dilde tasfiyecilikte kimi gereksiz eklerin üretilmesi (TS, 264-8, 269) gibi konulardan da söz eder.

12. Kaplan, Pedagoji Cemiyeti kongresinde sunduğu metni "Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe" adıyla yayımlar. Türk Dil Kurumu'nda az sayıda "normal Türkçeci" üye dışında heveskâr öz Türkçecilerin olduğunu ifade eder. Ancak bu yorum, Behçet Kemal Çağlar'a Kaplan'ın Türk Dil Kurumu'nu tamamen "solculukla" itham ettiği biçiminde aktarılır. Çağlar'ın eleştiri yazısı ve Türk Dil Kurumu'nun Mehmet Kaplan'a yazdığı cevap sonrasında Kaplan durumu anlattığı "Öztürkçe ve Osmanlıca Hakkında Bir Münakaşa" yazısını kaleme alır (KD, 203-12). Görüldüğü üzere dönemin pek çok ismi için öz Türkçecilikle solculuk eş anlamlı bir konumdadır (Metin için bkz.: Mehmet Kaplan, "Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe", *Türk Kültürü* 15/169 (Kasım 1976), 1-15; "Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe", *Nesillerin Ruhü* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1991), 175-84.)

13. Solcuların Rusya ve Komünizm övgüsü ile Türk dili ve edebiyatı hakkındaki eleştirilerine Banarlı, dil ve edebiyat derslerine giren öğretmenlerle ilgili yazısında da yer vermektedir (TS, 243). Yine bu sorunu “Moskova metodu” atfıyla işlemektedir (TS, 302-3, 13-4).

14. Banarlı bu fikirlerini 1972’de Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü’ne sunduğu raporda da dile getirmektedir. Ona göre dil, tasfiyeci zihniyetten kurtarılmalı, kurulacak ilim heyeti ile istikrara kavuşturulmalıdır (Nermin Suner Pekin, *Nihat Sami Banarlı: Hayatı Şahsiyeti Eserleri*, 135-6).

Kaynakça

- Assman, Jan. *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 2015.
- Ayvazoğlu, Beşir. "Nihad Sami Banarlı". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Muhafazakârlık*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin. 5/364-9. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006,
- Ayvazoğlu, Beşir. "Tanrıdağ'dan Hira Dağı'na Uzun İnce Yollar". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin 4/541-78. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Ayvazoğlu, Beşir. "Türk Muhafazakârlığının Kültürel Kuruluşu". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Muhafazakârlık*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin. 5/509-32. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Banarlı, Nihad Sâmi. *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. 36. Basım, 2010.
- Binark, Mutlu. "Etnik Sohbet Odasındaki Buluşmalar ve Kimlik Oyunları". *Kültür ve Modernite*. ed. Gönül Pultar, Emine O. İncirlioğlu ve Bahattin Akşit. 351-80. İstanbul: Türkiye Kültür Araştırmaları Tetragon, 2003.
- Castells, Manuel. *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür C. 2: Kimliğin Gücü*. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Çalık, Mustafa. *Siyasî Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi'nin Kaynakları ve Gelişimi, 1965-1980*. Ankara: Cedit Neşriyat, 1999.
- Çebi, Hale Nur. *Mehmet Kaplan: Türk Modernleşmesine ve Siyasi Hayatına İlişkin Entelektüel Konumu ve Eserleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- de Ventos, Xavier Rubert. *Nacionalismos: El laberinto de la identidad*. Madrid: Espasa-Calpe, 1994.
- Dellaloğlu, Besim. *Poetik ve Politik: Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2020.
- Demirel, Tanel. "Mehmet Kaplan". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin. 4/780-5. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Ercilasun, Ahmet B. "Mehmet Kaplan ve Türk Dili". *Mehmet Kaplan*. ed. İnci Enginün – Yakup Çelik. 107-22. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013.
- Erenoğlu, Dilek. "Mehmet Kaplan'ın Dil Üzerine Görüşleri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14/36 (2008), 65-80.
- Güngör, Şeyma. "Nihad Sâmi Banarlı". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/8 (2006), 507-47.
- Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979.
- Güvenç, Bozkurt. *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.
- Hall, Stuart. "Cultural Identity and Diaspora". *Identity Community, Culture, Difference*. ed. J. Rutherford. 222-37. London: Lawrence and Wishart, 1990.

- Hall, Stuart. "Introduction: Who Needs 'Identity'?". *Questions of Cultural Identity*. ed. Stuart Hall ve Paul du Gay. 1-17. Londra: Sage, 1996.
- Hall, Stuart. "The Question of Cultural Identity". *Modernity and Its Futures*. ed. Stuart Hall, David Held, Tony McGrew. 273-316. Cambridge: Open University Press, 1992.
- Kaplan, Mehmet. "Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar". *Türk Kültür ve Medeniyeti (Makaleler)*. der. Münip Yeğin, Orhan Okay, Nazif Şahinoğlu. 53-83. Ankara: Atatürk Üniversitesi Türk Kültür ve Medeniyetini Araştırma Enstitüsü Deneme Yayınları, 1976.
- Kaplan, Mehmet. "Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe". *Türk Kültürü* 15/169 (Kasım 1976), 1-15.
- Kaplan, Mehmet. *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.
- Kaplan, Mehmet. *Nesillerin Ruhu*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1991.
- Kaplan, Mehmet. *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1977.
- Kara, İsmail. "Nesillerin Ruhu Üzerinden "Yeni" Milliyetçilik Tasavvuruna Dair Birkaç Not". *Mehmet Kaplan*. ed. İnci Enginün – Yakup Çelik. 433-44. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013.
- Karakaş, Mehmet. "Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi". *Akademik İncelemeler Dergisi* 8/2 (2013), 1-44.
- Kasaba, Reşat. "Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm". çev. Nurettin Elhüseyni. *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. ed. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba. 12-28. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Kerman, Zeynep. "Mehmet Kaplan'ın Hayatı ve Eserleri". *Mehmet Kaplan*. ed. İnci Enginün – Yakup Çelik. 19-34. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013.
- Koçak, Cemil. "Kemalist Milliyetçiliğin Bulanık Suları". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin. 4/37-43. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Larrain, Jorge. *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. çev. Neşe Nur Domaniç. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.
- Mardin, Şerif. *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Mardin, Şerif. *Türk Modernleşmesi: Makaleler IV*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Meriç, Cemil. *Kültürden İrfana*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Öztürk, Yakup. *Türkçeye Adanmış Bir Ömür: Nihad Sâmî Banarlı*. Ankara: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, 2022.
- Sazyek, Hakan Behçet. "Mehmet Kaplan". Erişim 7 Ocak 2023. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaplan-mehmet>
- Suner Pekin, Nermin. *Nihat Sami Banarlı: Hayatı Şahsiyeti Eserleri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2007.
- Taşkın, Yüksel. "Kemalist Kültür Politikaları Açısından Türk Tarih ve Dil Kurumları". *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Kemalizm*. ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin. 2/419-24. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Tural, Sadık. *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdad Yayınları, 1992.

Tylor, S. E. B. "Kültür Bilimi". çev. Esra Dabağcı. *ViraVerita* 2 (2016), 91-110.

Williams, Raymond. *Kültür*. çev. Suavi Aydın. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.